

SPECIFICUL ȘI ROLUL STILULUI PARENTAL ÎN DEZVOLTAREA PSIHICA A PREȘCOLARULUI

**prof. Țîmpău Cristina
Grădinița cu P.P. nr. 271, București**

Rezumat: *Succesul educativ se poate obține atât timp cât în mediul familial există relații pozitive, armonioase, înțelegeri. Părinții să echilibreze dimensiunile constrângere-libertate, să fie preocupați de cunoașterea fiziologiei și psihologiei copilului la diferite vârste, să fie receptivi nevoilor acestuia și să îmbine responsabilitățile cu drepturile ce i se cuvin.*

Relațiile părinți-copii formează un subsistem al sistemului relațiilor familiale. Dimensiunea afectivă, cognitivă, socială și etică a relațiilor părinți-copii ocupă un loc considerat major în sânul proceselor educative puse în joc pentru a crește un copil (Durning, 1995).

Familia a fost definită din două perspective: una sociologică și una juridică. Din primul punct de vedere, familia este grupul social constituit pe baza relațiilor de căsătorie, consanguitate și rudenie, membrii grupului împărtășind sentimente, aspirații și valori comune.

Această abordare prezintă familia ca grup primar, cu cea mai mare încărcătură normativă, caracterizat de relații directe, informale, nemediate între cei care o alcătuiesc.

Perspectiva juridică definește familia ca grup de persoane între care s-au stabilit un set de drepturi și obligații, reprezentat prin norme legale. Familia reprezintă un ansamblu de relații sociale reglementat prin norme juridice sau prin norme sociale difuze. Relațiile din cadrul familiei pot fi reduse la câteva categorii principale:

- relațiile dintre soți;
- relațiile dintre părinți și copii;
- relațiile dintre descendenți (între copiii aceluiași cuplu);
- relațiile de mediu între membrii cuplului familial și alte persoane.

Luarea în considerare a interacțiunilor familiale permite analiza familiei atât ca sistem deschis către exterior, dar și ca sistem deschis în interior, respectiv ca sistem adaptiv complex. Prin interacțiunile membrilor săi, familia sintetizează influențele pe care diferite instanțe exterioare (școală, grupuri de egali) le exercită asupra fiecăruia în parte. Coeziunea și adaptabilitatea au fost puse în evidență printr-o serie de cercetări ca fiind două variabile familiale extrem de importante.

Rose Vincent (1972) definește familia ca pe un „grup înzestrat cu caracteristici proprii, care trăiește după anumite obiceiuri, care respectă anumite tradiții chiar inconștient, care aplică anumite reguli de educație, într-un cuvânt care creează o atmosferă” (Vincent, 1972, pag. 177).

Structura familiei poate fi stabilită în funcție de un criteriu cantitativ (componența numerică și reținerea de statusuri și roluri familiale) sau în funcție de un criteriu calitativ (diviziunea rolurilor în cadrul familiei și modul de exercitare a autorității).

Sociologul francez Lautrey (1980) stabilește trei tipuri de familii în funcție de structura internă a acestora:

- familii slab structurate care prezintă copilului puține regularități, normele fiind aproape absente;
- familii cu structura rigidă care pun în fața copilului regularități neschimbătoare și a unor norme a căror aplicare nu admite nicio excepție;
- familii cu structură suplă care furnizează copilului regularități și norme flexibile, aplicabile în funcție de situație.

Exercitarea rolurilor în familie este rezultatul unui proces de învățare socială. Din punct de vedere al raporturilor de autoritate, pot fi familii cu structuri autoritare sau egalitare.

Funcțiile familiei în concepția lui Murdock sunt: funcția sexuală, reproductivă, economică și socializatoare.

J. Sabran stabilește următoarele funcții ale familiei: fizice (de reproducere, economică, de protecție) și culturale (de educație și de asigurare a bunăstării membrilor familiei). Henri H. Stahl a identificat următoarele funcții familiale, această tipologie fiind mult mai acceptată și folosită:

- funcții interne prin care se asigură membrilor familiei un climat de afecțiune, securitate și protecție:

- funcții biologice și sanitare;
- funcții economice care constau în organizarea gospodăriei și acumularea de resurse necesare funcționării menajului pe baza unui buget comun;

- funcții de solidaritate familială care se referă la ajutorul bazat pe sentimente de dragoste și respect între membrii familiei;

- funcții pedagogico-educative și morale prin care se asigură socializarea copiilor;

- funcții externe prin care se asigură relaționarea familiei cu exteriorul.

Atmosfera familială variază puternic de la o familie la alta. Mainera în care acesta influențează personalitatea copilului este incontestabilă. Se consideră că de o arie de cuprindere mai largă decât atmosfera familială dispune climatul familial. Climatul familial este definit ca „formațiune psihică foarte complexă, cuprinzând ansamblul de stări psihice, moduri de relaționare inter-personală, atitudini, nivel de satisfacție ce caracterizează grupul familial o perioadă mai mare de timp” (Mitrofan, 1991, pag. 72). Acesta acționează ca un filtru între influențele educaționale exercitate de părinți asupra copiilor și personalității acestora. Acesta prezintă o structură complexă, cu caracteristicile comune de care părinții trebuie să țină cont în acțiunile lor educative.

Climatul familial determină comportarea copilului, dă startul dezvoltării psihice a acestuia. Nu se poate vorbi despre un climat familial pozitiv decât în condițiile înțelegerii copilului ca persoană ce are nevoie de considerație și recunoaștere, de dragoste, îndrumare, sprijin și respect. Securitatea afectivă, armonia, jocul rolurilor în familie, nivelul de integrare a familiei în viața socială constituie factori ce contribuie la asigurarea unui climat familial înalt calitativ.

Tipul de interacțiune familială și comportamentul fiecăruia dintre membri contează mai mult decât prezența sau absența unuia dintre părinți sau a fraților, un rol important având și flexibilitatea familiei.

Climatul afectiv este o condiție a îndeplinirii succesului acțiunilor educative exercitate de părinți.

Cele mai des folosite dimensiuni de analiză și caracterizare a climatului afectiv sunt: • acceptare-respingere;

- permisivitate-restrictivitate;

- căldură afectivă-indiferență.

Totodată, acestea constituie și criterii luate în considerare în stabilirea stilurilor parentale.

Osterrieth (1973) afirmă că: „a accepta copilul înseamnă a accepta dorința aprinsă de a explora și a face încercări cu mâinile lui, a accepta acest efort de descoperire și invenție care începe chiar din leagăn și nu se termină niciodată” (Osterrieth, 1973, pag. 69).

Acceptarea copilului de către părinți generează beneficii la nivelul comportamentului social al primului. Facilitarea interacțiunilor pozitive, încrederea în sine, comunicarea facilă,

integrarea mult mai ușoară în grupuri, manifestarea unor comportamente sociale adecvate în toate împrejurările.

Spre deosebire de copiii acceptați de părinți, cei care simt respingerea acestora se caracterizează prin instabilitate afectivă, iritabilitate, lipsă de interes pentru școală, antagonism social, perceperea autorității ca dură și ostilă. Mai mult, acești copii manifestă frecvent comportamente agresive, revoltă, ostilitate, înclinație spre vagabondaj și furt (Symonds cit. in Dimitriu, 1973, pag. 48).

Cea de-a doua dimensiune- permisivitate-restrictivitate- are efecte deosebit de importante în formarea atitudinilor și comportamentelor copiilor încă de la vârste mici.

Permisivitatea se referă la posibilitatea dată copilului de a acționa fără teamă permanentă de pedeapsă din partea părinților, în vederea trăirii unor experiențe variate. Efectele permisivității constau în dezvoltarea inițiativei, a curajului, a independenței, a încrederii în sine.

Restrictivitatea presupune limitarea interacțiunii copilului cu mediul prin impunerea restricțiilor, lumea din afara familiei fiind considerată ca având influențe negative în educația copilului.

Protecția exagerată a celui mic va facilita dezvoltarea neîncrederii în sine, construirea unei imagini false asupra societății. Din punct de vedere al comportamentului social, copiii se retrag din câmpul relațiilor sociale, sunt pasivi, dependenți de altul.

Importante consecințe în planul dezvoltării psihice a copilului are dimensiunea căldură afectivă-indiferență. Sugestive în acest sens sunt cuvintele lui Osterrieth (1963) care subliniază importanța manifestării modului de exprimare a dragostei. El consideră ca aceasta trebuie să se exprime printr-un limbaj limpede însă nu un limbaj care să fie alcătuit numai din cuvinte.

Diferitele maniere de exprimare a căldurii afective (calitatea îngrijirilor, gingășia contactelor zilnice, plăcerea jocului cu copilul, bunăvoința, interesul pe care îl arată părintele față de faptele lui, timpul zilnic pe care îl consacră jocului, comunicării și acțiunilor comune cu copilul) asigură securizarea afectivă și favorizează dezvoltarea psihică a copilului. Ross Campbell (2001) afirmă că „o împlinire adecvată a nevoilor emoționale” este piatra de temelie a unei educații eficiente (pag. 16).

Stăruind puțin asupra „împlinirii adecvate”, se atrage atenția asupra faptului că fiecare părinte trebuie să manifeste grijă față de copil, îndrumându-i activitățile și conduita. Se pune problema supratutelării copilului și a efectelor în planul dezvoltării sale. Acestea sunt adesea opuse așteptărilor părinților ce o practică.

Supratutelarea sau „dădăceala” contravine inițiativei și spiritului de independență al copilului, manifestate timpuriu prin dorința acestuia de a realiza singur anumite sarcini.

Trebuie cunoscut și respectat de orice părinte faptul că „orice ajutor inutil dat copilului este un obstacol pentru dezvoltarea sa” (Montessori, 1991, pag. 29)

Familia este primul mediu în care copilul este iubit și învață astfel să iubească pe alții, să dăruiască iubire. De aceea, familia este o adevărată „școală a sentimentelor; în acest fel, familia modelează personalitatea în dimensiunile sale fundamentale” (Osterrieth, 1973, pag. 51).

Încă din primele zile, dezvoltarea copilului este tributară calității relațiilor ce se stabilesc între acesta și părinți. Astfel, copilul va fi capabil mai târziu să răspundă la întrebările „Cine sunt eu?” (în vederea descoperirii identității de sine), „Ce fac eu?”, „Împreună cu cine?”, „Cu ajutorul căror instrumente?”

Indiferent de ceea ce o cauzează, indiferența părinților față de copii are rezultate multiple, negative: dezorientare, nesiguranță în manifestarea comportamentului, lipsa de încredere în sine

și în oameni datorate lipsei reperelor, tendința de a realiza atașamente afective față de persoane din afara familiei însă pe baza unor criterii lipsite de discernământ.

Mediul familial este apreciat ca o „democrație la scara cea mai mică” (Anul internațional al Familiei, ONU, 1994) ce trebuie să funcționeze realmente pe baza recunoașterii și respectului reciproc.

Au fost elaborate două teze opuse cu privire la modul de exercitare a educației familiale în societățile contemporane dezvoltate. Prima exprimă ideea conform căreia nu există educație realizată în sânul familiei. Aceasta din două motive: fie deposedarea familiei de acest privilegiu de a educa în profitul unei instanțe exterioare, fie „demisionarea” familiei din responsabilitățile sale.

A doua teză accentuează importanța educației familiale, exercitată mai ales înainte de naștere și în primii ani de naștere ai copilului. Rolul ei este covârșitor încât dă naștere unui fel de determinism al traiectoriei viitoare.

Totuși, rolul educației familiale în devenirea membrilor săi, nu este nici unul exclusiv, dar nici unul minim, o simplă curea de transmisie lipsită de inițiativă. Mediul familial nu constituie un simplu refugiu, ci, prin natura legăturii afective particulare și diversificate care îi unește pe membri, ea poate juca un rol securizant necesar maturizării copiilor.

Întrebarea- cheie privind gradul de responsabilitate al părinților în evoluția psiho-socială a copiilor lor sau, dimpotrivă, (auto)excluderea de la aceasta, grație expansiunii educației școlare, a constituit un pretext pentru elaborarea a numeroase concepții despre rolul familiei în educație, dezvoltate în ultimile decenii.

Tezele care descriu evoluția raporturilor dintre părinți și copii, încercând să dovedească gradul de constanță al legăturii dintre cele două părți implicate se referă la:

- Inexistența unei funcții educaționale specifice părinților pentru societățile preindustriale;
- Interesul părinților pentru educația copiilor și rolurile educative parentale specifice, corespunzătoare familiilor nucleare, din societățile industriale;
- Diminuarea progresivă a funcției educative familiale, ca urmare a preluării acesteia de instituții sociale specializate. Aceasta ca urmare a progresului industrializării și urbanizării.

Raporturile afective dintre părinți și copii, pentru sănătatea psihică a acestora din urmă, sunt extrem de importante. De aceea, familiei îi revine sarcina de desfășurare a unei activități vitale, aceea de socializare primară. Apoi, ceea ce îi rămâne de făcut se concretizează în acțiuni de sprijin prin calitatea climatului familial, a școlii sau a altor instituții educaționale.

Funcționalismul tradițional postulează faptul că educația constituie o funcție diminuată a familiilor contemporane. Funcționalismul clasic apreciază familia ca fiind incapabilă în a transmite valorile sociale, în a crea premisele integrării sociale sau ale consensului social, ale conservării ordinii sociale. Instituțiile specializate, în speță școala, preiau aceste funcții educative. Teoriile conflictualiste, neofuncționaliste, sociologiile constructiviste și o serie de modele conceptuale interactive, se opun concepțiilor funcționaliste prin ideile pe care le elaborează.

Astfel, primele susțin faptul că familiile contemporane continuă să îndeplinească o importantă funcție educativă în raport cu sistemul social global. Rolul ei nu se rezumă numai la asigurarea socializării primare, ci intervine în diferite moduri și pe canale variate în evoluția socială a individului.

Teoria modernă a sistemelor susține faptul că familiile îndeplinesc o funcție educativă atât timp cât sistemul social recompensează direct/indirect acest serviciu. Or, societățile

contemporane par să facă din copii o sursă de mândrie a părinților, rațiunea lor de a trăi o modalitate de împlinire, o creație, o expresie a cuplului și a familiei.

Totuși, familia nu îndeplinește doar o funcție integratoare și reproductivă. Ea îndeplinește și o funcție constitutivă și de schimbare, prin implicare în procesul de construcție socială. Funcția educativă a familiei este valabilă atât timp cât privește indivizii care o alcătuiesc și în profitul lor. Aceste două ultime două considerente sunt susținute de sociologiile constructiviste.

Modelele interactive explică necesitatea extinderii educației familiale dincolo de procesele intrafamiliale, precum realizarea unor intense legături cu exteriorul.

În volumul I al lucrării „Sociologia educației familiale”, Stănciulescu (1997) prezintă mezosistemul elaborat de Jean Kellerhals și Cleopatre Montandon în 1991. Acest mezosistem se definește prin stabilirea a diferitei interacțiuni între micro sisteme. În centrul acestuia se situează familia, iar în funcție de axele competențelor- specifice sau difuze- și cea a modului de implicare a familiei în activitatea copiilor, se stabilesc patru moduri de funcționare a acesteia:

- Modelul opoziției – conform acestui model, familia nu recunoaște celorlalte instanțe decât competențe foarte specifice și nu consideră că este necesară intervenția în acțiunea pe care acestea o exercită asupra copilului.

- Modelul delegării – potrivit acestuia, familia recunoaște competențe difuze celorlalte agenți, competență similară pe care ea însăși o exercită. Părinții nu consideră oportună o intervenție în direcția corelării acțiunilor.

- Modelul medierii – se recunosc competențele specifice ale instanțelor educative, iar părinții intervin în relațiile copilului cu ceilalți factori educativi.

- Modelul cooperării – conform acestui model sunt recunoscute de către familie, competențele largi ale tuturor instanțelor educaționale, precum și necesitatea de coordonare a acțiunilor acestora.

Familia reprezintă „nucleul instrumental fundamental al structurii sociale mai largi, în sensul că toate celelalte instituții depind de influențele acesteia” (Stănoiu & Voinea, 1983, cit. în Stănciulescu, 1997, pag. 11).

Stilurile educative adoptate de părinți în procesul educațional al copiilor contribuie la crearea unei atmosfere familiale mai mult sau mai puțin benefice pentru dezvoltarea personalității copilului.

Tocmai de aceea, atmosfera familială va duce la alegerea atitudinii parentale (adesea incoștient) în diferitele momente ale creșterii copilului. Modul în care părinții reacționează la manifestările copilului diferențiază puternic dezvoltarea copilului în familie. În sprijinul acestei afirmații, Kaye (1984, citat în Birch, 2000, pag. 39) a făcut o serie de recomandări părinților:

- necesitatea satisfacerii încă de la naștere a nevoilor fizice și emoționale a copiilor pentru a-i pregăti pe aceștia pentru comunicarea și relaționarea cu cei din jur;

- asigurarea protecției;

- îndrumarea procesului de achiziționare de noi comportamente;

- întărirea și confirmarea comportamentelor adecvate însușite și manifestate de către copii;

- oferirea de modele de acțiune, relaționare afectivă și comunicare;

- încurajarea copilului în stabilirea relațiilor cu persoane din afara familiei.

Aceste recomandări pot fi considerate a fi funcții parentale în funcție de realizarea lor stabilindu-se natura pozitivă sau negativă a climatului afectiv.

La cele de mai sus se adaugă cele stabilite de Kari Killen (1998):

- Abilitatea de a percepe copilul într-o manieră realistă;

- Abilitatea de a accepta că este numai responsabilitatea adultului să satisfacă nevoile copilului și nu invers;
- Abilitatea așteptărilor realiste privind colaborarea copilului;
- Abilitatea de a se angaja pozitiv în interacțiune cu copilul;
- Abilitatea de a avea o relație empatică cu copilul;
- Abilitatea de a da prioritate satisfacerii nevoilor de bază ale copilului;
- Abilitatea părintelui de a-și stăpâni propria durere și frustrare fără a o răsfrânge asupra copilului.

Caracteristicile acestor funcții se referă la dinamicitatea lor, putând fi întărite sau slăbite de variate situații sociale sau psihologice. Pe de altă parte, ele vizează satisfacerea nevoilor fundamentale ale copilului, precum și latura afectivă a relației părinte-copil.

În general, viața familială, maniera în care copilul răspunde la presiunea părinților în special, depind de două variabile: pe de-o parte este vorba despre sistemul valoric al familiei, iar pe de altă parte, este vorba despre rezonanța acțiunii fiecăruia dintre membrii familiei. Este necesar a sublinia că influența mediului familial asupra dezvoltării psihice a copilului nu este una fixă, uniformă. Ereditatea copilului impune o serie de variații. Climatul familial poate modela, accentuând, influențând sau nuanțând anumite trăsături potențiale de caracter ale copilului.

Familia poate constitui atât un factor pozitiv cât și un factor negativ în/pentru educația copilului. Ideal este ca, scopul familiei să fie cel de intensificare a influențelor pozitive și de reducere a influențelor negative. Aceasta pentru că, familia, ca nici o altă instituție specială, nu poate aduce atâtea prejucții în educația copiilor. Achizițiile din perioada copilăriei se păstrează pe tot parcursul vieții, în cadrul ei punându-se bazele personalității copilului. Familia este primul factor care contribuie la structurarea componentelor de bază ale personalității copilului. Aceasta datorită bogăției și diversității relațiilor interpersonale și a modelelor comportamentale pe care le furnizează.

Încercând a explica mecanismul prin care se produce această influență parentală asupra dezvoltării psihice a copilului se constată că faptele, viața de zi cu zi, interacțiunile adulților sunt receptate și învățate de către copii. Pe de altă parte, maniera în care părinții răspund nevoilor copilului, este un alt factor determinant.

Relevant este și punctul de vedere al lui Birch (2000), care subliniază importanța securizării afective a copilului de către mamă, a stabilirii unei puternice legături afective între cei doi. Astfel se pun bazele conduitei sociale de mai târziu, copilul preluând foarte ușor, gesturi, mișcări, expresii faciale, structuri verbale, atitudini și comportamente sociale. Autoarea afirmă că „de la o vârstă foarte fragedă, copiii își orientează atenția, mai ales către fizionomiile și vocile umane” (Birch, 2000, pag 38).

Nu trebuie pierdut din vedere sensul interacțiunii părinți-copii. Dacă timp îndelungat influența educațională a fost concepută în manieră unidirecțională, de la părinți înspre copii, cu timpul s-a recunoscut și influența copilului asupra părintelui. Însăși noțiunea de „interacțiune” indică reciprocitatea influenței dintre părinți și copii. O caracteristică definitorie a acestui tip de relație constă în faptul că intensitatea relației dintre părinte și copil variază cu vârsta ambilor. Menținerea unor raporturi dezirabile presupune acordarea continuă a atitudinilor și practicilor parentale la nivelul de dezvoltare psihică atins de copil. Este vorba de necesitatea unei adaptări permanente a stilului parental la particularitățile de vârstă ale copilului. Desigur, această adaptare este de dorit să se realizeze între anumite limite, astfel încât să nu se transforme în acțiuni educative inconsecvente sau incerte ce ar putea deruta copilul și, mai mult, cu influență în sens negativ.

Este bine cunoscută importanța mediului în vederea satisfacerii ansamblului de nevoi elementare și fundamentale. Carențele afective, sociale, cognitive și etice sunt aproape întotdeauna expresia unui trecut dificil, a unei răni narcisice primare generată de o relație deficitară. Pourtois (2000) apreciază că sindromul carențial este și grav și dificil de îndreptat.

Un exemplu oferit de același autor ilustrează foarte bine această nevoie indispensabilă de acceptare a copilului, precum și cea de atașament față de părinți. „Părinții mei mă iubesc pentru că vin să-mi spună la revedere când sunt în pat”. Acesta este doar unul din multitudinea și varietatea comportamentelor pe care părinții îl pot manifesta pentru a-și exprima afecțiunea. Dacă pentru unii adulți, acesta poate părea banal, pentru copil, pentru dezvoltarea sa psihică, are un efect benefic cu multiple rezonanțe în sfera cognitivă și social-afectivă a acestuia.

Pentru unii adulți, dovezile de grijă și afecțiune pot constitui o modalitate de risipire a timpului, considerând interesele profesionale ca situându-se pe primul plan. Interesant este că ceea ce pentru unii părinți este inutil, pentru copil ar fi un mare câștig în planul dezvoltării sale.

Investiția parentală apare și ca element fondator al sentimentului de existență pozitivă. De asemenea, constituie un element central al procesului de formare a identității copilului.

Relațiile părinți- copii participă strâns la jocul suprapus parțial al socializării și personalizării. Millet (1987) afirmă că părinții și bunicii sunt „purtători de scopuri”. Scopurile, intențiile, îndeplinesc pentru reprezentările copiilor o funcție de propulsare spre viitor, de susținere în prezent și de balizare a posibilului. Cu alte cuvinte, acestea stau la baza dezvoltării psihice a copilului, comportamentul lui fiind influențat de intențiile parentale.

Identitatea psihică și socială a copilului se construiește în funcție de relaționarea acestuia cu părintele, făcându-se astfel o legătură în cadrul căreia se „ciocnesc” și se experimentează nevoile de (re)cunoaștere și sentimentul unității personale.

Pourtois (2000) sintetizează într-o exprimare plastică importanța calității relațiilor părinți-copii, considerându-le un „creuzet în sânul căruia operează o profundă alchimie” (Pourtois, 2000, pag. 3).

Nevoile afective întăresc sau slăbesc nevoile cognitive și/sociale. Autorul subliniază astfel bogăția transformărilor ce au loc în dezvoltarea copilului, aspectul calitativ al acestora fiind dependent de calitatea interacțiunii cu părintele.

Familia rămâne instanța de bază a societății, în cadrul căreia se experimentează și se organizează procesul devenirii individuale. În creuzetul familial se formează identitatea psihologică și culturală a individului.

O funcție paradoxală a familiei este aceea de a permite copilului să își asume deopotrivă, atât prezența, cât și absența celuilalt. Astfel, familia devine un creuzet de simbolizare. Funcția va permite producerea de sens și va facilita depășirea crizei adolescenței a copilului ce va crește. Sunt subliniate practic nevoile de afecțiune și de autonomie ale copilului care trebuie satisfăcute deopotrivă în relațiile cu părinții, cu persoanele semnificative.

O altă funcție a educației familiale vizează dezvoltarea capacității de autonomie a copilului, de a-și defini liber propriile orientări, de a decide în funcție de propriile sale idei și de un sistem de valori ierarhizate. Cu alte cuvinte, educația primită în mediul familial contribuie la socializarea copilului, dar în același timp îl ajută să își construiască propria identitate, să-și definească și să își întărească sentimente, credințe și modalități proprii de acțiune.

A educa un copil înseamnă a-i permite a se apropia de multiple identități, de a îndeplini multiple roluri și funcții. De asemenea, înseamnă a-i da posibilitatea să găsească o unitate în acțiune, cât și în scop, de a se conforma și imita fără a se limita la o copie fidelă sau reflectare socială, dar și de a se delimita, de a fi autonom fără să cadă în individualism, revoltă sau izolare.

Ceea ce în mod obișnuit este numită personalitatea copilului, raționamentele sale, comportamentele, acțiunile și reacțiile acestuia, se reflectă insesizabil în afara relațiilor sociale de interdependență. Aceste relații se stabilesc, mai întâi, între copil și ceilalți membri ai constelației familiale.

Copilul este un „compus complex” (Lahire cit. în Pourtois, 2000, pag. 55) și deci „original” al experiențelor sociale și socializatoare relativ heterogene și câteodată chiar contradictorii. Se construiește în funcție de diferitele injoncțiuni cu rol socializator, emise de „alții semnificativi”, care nu sunt alții decât membrii constelației sale familiale.

Principiile educative invocate de părinți, în ordine descrescătoare sunt:

- securizare afectivă- înțelegere familială, mediu familial cald și protector, absența conflictelor);
- dialog (schimbul de mesaje între părinți și copii, „ascultarea” punctului de vedere al copilului);
- dragoste (tandrețe, înțelegere, manifestarea afecțiunii);
- stabilitate normativă (existența normelor, a unei discipline de viață, a unei constanțe în ritmurile familiei);
- valorizare (încredere în copil, aprecierea realizărilor sale, evidențierea particularităților sale în raport cu alte persoane).

Afectivitatea este una dintre principalele caracteristici prin care familia se deosebește de alte tipuri de grupuri sociale. Familia este una dintre principalele instituții socializatoare ale societății. În cadrul ei, copilul își însușește normele și valorile sociale și devine apt să relaționeze cu ceilalți membri ai societății.

În familie se realizează socializarea de bază/primară, aceasta fiind esențială pentru integrarea socială a copiilor. Eșecurile socializării în familie au consecințe negative la nivelul comunităților și al societății. În mod normal, socializarea în familie este convergentă cu normele și valorile promovate la nivelul societal. Există însă și situații în care socializarea în familie se face în discordanță cu normele și valorile sociale generale.

Socializarea în familie se realizează printr-o serie de procese de învățare, cele mai importante fiind:

- imitația diferențială care se referă la tendința de a imita modelele de același sex, aceasta bazându-se pe tentația copilului de a imita pe cineva perceput ca fiind similar cu el. Atitudinile părinților față de acest proces nu sunt foarte variate. Sunt pasivi, neintervenind în desfășurarea acestuia. Sunt mândri, convinși că gradul de maturitate al copilului este dependent de capacitatea acestuia de a imita părintele de același sex.
- întărirea diferențială care se referă la întărirea comportamentelor specifice sexului copilului de către cei apropiați și devalorizarea comportamentelor considerate aparținând modalităților de manifestare a celuilalt sex.
- autosocializarea- se pornește de la premisa conform căreia odată ce copilul s-a identificat cu un sex, el caută în mod activ informații despre modul în care femeia/bărbatul trebuie să se poarte.

Timpul petrecut de părinți alături de copii, îndeplinește după Singley (1996) cit. în Mitrofan (2003), trei funcții:

- Funcția de întreținere și reparație (activitățile menajere);
- Funcția de reconfort (momentele de tandrețe și confesiune);
- Funcția de dezvoltare (obiectivele educative explicite).

Familia este o mică societate dar legătura de afecțiune dintre membrii ei este atât de mare, încât ea ajunge să trăiască oarecum ca un organism de sine-stătător, cu o personalitate aparte.

De asemenea, socializarea în cadrul familiei presupune existența mai multor componente, după cum urmează:

- normativă- transmiterea principalelor norme și reguli sociale;
- cognitivă- dobândirea deprinderilor și cunoștințelor necesare acțiunii ca adult;
- creativă- prin care se formează capacitățile de gândire creatoare și de a da răspunsuri adecvate în situații noi;
- psihologică- dezvoltarea afectivității necesare relaționării cu părinții, cu viitorul partener, cu propriii copii și cu alte persoane.

Atmosfera afectivă din familie are o influență hotărâtoare asupra dezvoltării psihice în mica copilărie. Aceasta deoarece, în primii ani de viață, copilul răspunde la tot ce se întâmplă în jur prin reacții emoționale care vor determina direcționarea activității și atitudinilor de mai târziu.

Există numeroase cauze familiale care determină manifestarea unui comportament inadecvat de către copil. Cunoașterea acestora este necesară întrucât odată identificate se poate interveni în sensul prevenirii sau stopării comportamentelor nepotrivite.

Dezmembrarea familiei constituie o astfel de cauză, aceasta fiind una dintre cele mai importante. Copiii resimt puternic separarea părinților.

O altă cauză se referă la inegalitatea depunerii efortului educativ, în sensul că responsabilitatea educării copilului cade pe umerii unui singur părinte. Or, educația nu este problema tatălui sau a mamei, ci a amândorura. Relațiile dintre soți au aici un rol important: armonia și înțelegerea au o influență pozitivă asupra comportamentului copilului, în timp ce neînțelegerile, certurile, insultele se vor traduce în comportamentul copiilor prin nervozitate, agresivitate verbală, nesiguranță, neîncredere în sine și în alții.

O altă greșală este reprezentată de convingerea unor părinți potrivit căreia copiii au numai drepturi, nu și responsabilități. Acest lucru contribuie la formarea unor trăsături ca lenevia, egoismul, capriciozitatea, copilul considerând că are dreptul la orice. Este vorba de ceea ce se numește „dădăceală” care nu face altceva decât să înăbușe dezvoltarea firească a personalității copilului. Va ajunge să aibă o voință atrofiată și un caracter egoist, temător și pasiv.

Nerecunoașterea de către părinți a transformărilor fiziologice și psihice prin care trece copilul la diferite vârste constituie, de asemenea, o cauză ce poate influența greșit comportamentul acestuia.

Tratamentul inegal aplicat de părinți copiilor, favorizându-l pe unul în detrimentul celuilalt, zdruncină sentimentul siguranței afective, inhibându-l pe cel devalorizat sau determinându-l să relaționeze ostil.

În sfârșit, o altă cauză cu rol important în determinarea comportamentului copilului se referă la înțelegerea de către părinți a raportului dintre libertate și constrângere în educația dată copilului. Altfel spus, este vorba despre stilul parental adoptat în creșterea copilului, despre adoptarea strategiei educative la particularitățile dezvoltării copilului.

Succesul educativ se poate obține atât timp cât în mediul familial există relații pozitive, armonioase, înțelegere. Părinții să echilibreze dimensiunile constrângere-libertate, să fie preocupați de cunoașterea fiziologiei și psihologiei copilului la diferite vârste, să fie receptivi nevoilor acestuia și să îmbine responsabilitățile cu drepturile ce i se cuvin.

Comparativ cu familiile din societățile tradiționale, funcția socializării a familiei a început să fie tot mai mult preluată de alte instituții sociale (școli, instituții culturale, mijloace de

comunicare în masă). Cu toate aceste transferuri de competențe socializatoare, familia rămâne una din instituțiile de socializare, avantajul constând în realizarea acesteia într-un climat de afectivitate.

J.M. Bouchard (1988) cit. in Stănciulescu (1997), descrie trei modele ale comportamentelor educative ale părinților:

- modelul rațional- se caracterizează prin faptul că gestiunea activității educative este ierarhică: părinții dețin puterea, decid asupra devenirii copilului și impun acestora așteptărilor lor.

Ierarhia se menține și la nivelul comunicării, părinții distribuind ordine, impunând, amenințând, controlând, interzicând, dând soluții. De asemenea, părinții au tendința de a le impune propriul sistem de valori, atitudini, credințe.

- modelul umanist- părintele își orientează copilul, este ghidul acestuia, îl lasă să dețină propriile opțiuni și să decidă autonom.

Copilul are puterea și gestionează resursele propriei educații, în timp ce părintele, interesat de dezvoltarea plenară a acestuia, îl secondează în tot ceea ce întreprinde, permițându-i să se exprime, propunându-i soluții și oferindu-i sprijin, valorizându-l, stimulându-i încrederea în el însuși.

- modelul simbio-energetic corespunde unei co-gestiuni a puterii, părinții și copiii fiind parteneri în activități care îi interesează în egală măsură.

Părinții și copiii sunt parteneri, iar relația educativă este bazată pe schimbare și reciprocitate. Astfel, copilul se transformă în actor, nu numai al propriei deveniri dar și al construcției continue a rolurilor parentale.

Bibliografie

ARRANZ, E. et al. (2002). Family Context and Theory Of Mind Development din Early Child Development and Care. vol. 172 (1). pag. 9-22. Carfax Publishing.

BADEA, E. (1997). Caracterizarea dinamică a copilului și adolescentului de la 3 la 17/18 luni cu aplicație la fișa școlară. Editura Tehnică. București.

BARAN-PETRESCU, A. (2004). Parteneriat în educație. Editura Aramis. București

BERNSTEIN, B. (1978). Studii de sociologia educației. Editura Didactică și Pedagogică. București.

BIRCH, A. (2000). Psihologia dezvoltării. Editura Tehnică. București.

BOROȘ, M. (1992). Părinți și copii. Editura Didactică și Pedagogică. București.

CHAO, R. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. Child Development, 65 (4), 1111-1119.

CHIRIAC, I. & CHIȚU, A. (1980). Aprecierea dezvoltării psihice la copiii preșcolari. Editura Medicală. București.

CIOFU, C. (1998). Interacțiunea părinți-copii. Editura Medicală Almatea. București.

CREȚU, T. (1994). Psihologia vârstelor. Editura Universitară. București.

DIMA, S.; ȘCHIOPU, U. (1980). Creșa, mediu educativ pentru integrarea copilului în grădiniță. Editura Didactică și Pedagogică. București.

DIMITRIU, C. (1973). Constelația familială și deformările ei. Editura Didactică și Pedagogică. București.

DORNBUSCH, S.M. et al. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. Child Development, 62, 1049-1065.